

УДК 351.72

Дар'я Вікторівна КОРОБЦОВА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2571-8433>

РОЛЬ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ У СФЕРІ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОГО ПРАВА

Фінансово-правові принципи як система координат розвитку бюджетного права.

До принципів фінансового права, які визначають його галузеві особливості і закладають основу принципів бюджетного права як його основної підгалузі, вчені відносять наступні: *принцип пріоритету публічних фінансів у правовому регулюванні відносин у галузі фінансової діяльності; принцип соціальної спрямованості фінансового законодавства; гласність; плановість; фінансова незалежність (самостійність) органів місцевого самоврядування* [1, с. 55–57], а також *принцип єдності фінансової політики та грошової системи* [2, с. 163–170]. Тісний зв'язок фінансового і бюджетного права обумовлює залежність принципів бюджетного права від принципів фінансового права та публічної фінансової діяльності, і більшість вчених визначають ці принципи майже однаково. Проте неможливо погодитися з ототожненням фінансових і бюджетних правовідносин, публічної фінансової діяльності та бюджетної і, як наслідок, з ототожненням принципів цих видів діяльності. Правове регулювання бюджетних фондів коштів, яке лежить в основі бюджетної діяльності держави і органів місцевого самоврядування, характеризується особливостями об'єкта, суб'єктним складом і методом правового регулювання.

Як вірно зауважує російський вчений Ю.А Крохіна, фінансово-правові принципи встановлюють засадничі орієнтири розвитку інститутів фінансового права, визначають норми розвитку фінансового законодавства, проте вони визначають і зворотній зв'язок у цих відносинах, який полягає у тому, що правове оформлення принципів фінансового права будують переважно за інституційними складовими (наприклад, принципи бюджетної системи) [3].

Враховуючи конституційні засади бюджетної діяльності, ст. 7 БКУ («Принципи бюджетної системи України») встановлює такі принципи: єдності бюджетної системи України, збалансованості, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності та результативності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, справедливості та неупередженості, публічності та прозорості [4]. Проте ці принципи у більшості хоч і тотожні загально-соціальним або загально-правовим принципам і дублюють загальні фінансово-правові принципи, однак, відповідно до волі законодавця, визначають тільки окремий інститут бюджетного права – бюджетну систему.

Таким чином, доцільно розглянути принципи фінансового права, які встановлюють основу як публічної фінансової діяльності, так і бюджетних правовідносин. До загальних фінансово-правових принципів належать такі, які відображають особливості правових форм регулювання фінансових відносин. До таких галузевих принципів, на які вказується у наукових працях, можливо віднести наступні: ***плановості, самостійності суб'єктів фінансових правовідносин, гласності, федералізму та пріоритету публічних фінансових інтересів над приватними.***

Принцип плановості як загальний фінансово-правовий принцип реалізується у бюджетних правовідносинах у діяльності держави та органів місцевого самоврядування на підставі загальнодержавних програм економічного і соціального розвитку, фінансових планів та бюджетів. Основним фінансово-плановим актом держави є бюджет, до якого відносяться Державний бюджет, місцеві бюджети, бюджети Пенсійного фонду України та інших фондів соціального страхування. Принцип плановості у бюджетних правовідносинах забезпечує тлумачення норм бюджетного права через систему відповідних нормативно-правових актів і визначає пріоритет організаційних бюджетно-правових відносин. З іншого боку, зовнішній аспект даного принципу зумовлює місце бюджетної діяльності, як і фінансової, у суспільних відносинах та пов'язує всі сфери фінансово-правового регулювання, а у бюджетних відносинах – усі інститути бюджетного права. Отже, бюджетний процес на рівні держави, органів місцевого самоврядування, бюджетних установ

повинен відбуватися відповідно до бюджетів як особливих фінансових планів. Наявність бюджетів, кошторисів потребує особливого виду бюджетної діяльності – планомірного правового регулювання.

Принцип самостійності суб'єктів фінансових правовідносин як принцип фінансового права спирається на ст. 95 Конституції України і в бюджетних правовідносинах реалізується через наступне:

- наявність власної матеріальної бази, оскільки згідно з Конституцією України матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у їх власності, інші об'єкти, що є у спільній власності (ст. 142);

- органи місцевого самоврядування самостійно, незалежно один від одного, формують, розглядають, затверджують та виконують місцеві бюджети і контролюють їх виконання, а також встановлюють місцеві податки і збори (ст. 143 Конституції України, ст. 7 БКУ);

- обласні та районні ради самостійно планують і затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх виконання;

- бюджети, що складають бюджетну систему країни, самостійними, оскільки держава не несе відповідальності за бюджетними зобов'язаннями органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, а органи місцевого самоврядування не відповідають за бюджетні зобов'язання держави та один одного (ст. 7 БКУ).

Самостійність як принцип фінансового права, що реалізується у бюджетних відносинах, є визначальною умовою існування місцевих бюджетів і реалізації бюджетних повноважень. Такий принцип дозволяє стверджувати, що потрібно враховувати місцеві фінансові інтереси шляхом формування бюджетних фондів не менше, ніж державні.

Принцип гласності як загальний фінансово-правовий принцип реалізується у бюджетних правовідносинах через конституційну вимогу щодо оприлюднення законів, зокрема і бюджетних. Цей принцип забезпечується обов'язком щодо оприлюднення будь-якої інформації про соціально-економічні плани, програми країни, бюджетні зобов'язання, фінансово-планові акти, звіти про виконання бюджетів, інформації про результати фінансових перевірок тощо, які повинні бути доступними для громадян, усіх бажаючих. Дотримання принципу гласності є гарантією відкритості та прозорості бюджетного процесу, недопущення таємності у формуванні і використанні бюджетних коштів.

Принцип публічності має важливе значення для фінансових і бюджетних відносин як основна умова формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, які призначені для задоволення загальносуспільних потреб, для функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, для «проникнення» народовладдя у публічну фінансову діяльність. Принцип публічності фінансових ресурсів повинен виступати як загальна основа для регулювання публічних та опосередковано приватних інтересів у всіх видах фінансових відносин, зокрема і в бюджетних.

До загальних фінансово-правових принципів у бюджетному праві слід віднести не принцип пріоритету публічних фінансових інтересів, а принцип публічності фінансових ресурсів у правовому регулюванні фінансових відносин і принцип збалансованості бюджетної системи як окремого аспекту втілення загальноправового принципу верховенства права у бюджетні правовідносини. Реалізація цих принципів у бюджетних правовідносинах тісно пов'язана з дією принципу федералізму.

Принцип федералізму вивчався у фінансовому праві багатьма вченими, але фундаментальне дослідження здійснила російська вчена Ю.О. Крохіна, яка визначила принцип федералізму у бюджетному праві як вихідне начало бюджетної діяльності держави, що втілюється в поєднанні загальнодержавних фінансових інтересів та інтересів суб'єктів Російської Федерації, а також що полягає в розподілі бюджетних доходів та витрат і в розмежуванні бюджетної компетенції між Російською Федерацією та її суб'єктами [5, с. 152].

В Україні, відповідно до ст.ст. 132-133 Конституції України, бюджетна система будується на підставі державного устрою та адміністративно-територіального поділу країни. Повноваження з формування доходів бюджетів, прийняття та виконання бюджетів визначаються на принципах

збалансованості, самостійності, повноти і обґрунтованості бюджетів. До повноважень Верховної Ради України належить право розгляду та прийняття бюджетного закону і контролю його виконання (ст. 85 Конституції України), а місцеві державні адміністрації на відповідній території відповідають за підготовку та виконання відповідних обласних і районних бюджетів (ст. 119 Конституції України), звітів про їх виконання. Обласні та районні ради розглядають та затверджують відповідні бюджети і звіти про їх виконання (ст. 143 Конституції України). Відповідно до ст. 143 Конституції України та ст. 62 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економічним, ефективним використанням коштів та належним їх обліком [6].

Доходи місцевих бюджетів містять переважно закріплені доходи (ст. 66 БКУ), а бюджети місцевого самоврядування містять як закріплені доходи, так і надходження від власних джерел (ст. 69 БКУ). Склад доходів, що закріплюються за місцевими бюджетами та бюджетами місцевого самоврядування, групується у дві частини: доходи, що враховуються при визначенні трансфертів, і доходи, що не враховуються при визначенні трансфертів (ст.ст. 64, 66, 69 БКУ). На базі цих коштів формуються підстави для фінансування делегованих та власних бюджетних повноважень. Отже, в доходній частині місцевих бюджетів окремо вказуються кошти на виконання власних повноважень і окремо – для виконання делегованих законом повноважень місцевих органів влади. Таким чином складається модель взаємовідносин центра та регіонів в Україні, яка схожа на агентську, оскільки держава делегує та фінансує окремі повноваження органів влади на місцях.

Проблема фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування і надання їм реальних бюджетних повноважень залишається на цей час актуальною в Україні. Таким чином, принцип федералізму в бюджетних відносинах, з одного боку, гарантує місцевим органам влади доходу базу на рівні забезпечення мінімальних бюджетних потреб, а з іншого – обмежує бюджетні повноваження і самостійність місцевих бюджетів.

Висновок. Підсумовуючи викладене слід зазначити, що фінансово-правові принципи мають важливе значення для врегулювання й бюджетних правовідносин. По суті вони виступають галузевою основою для цих правовідносин. Разом із цим практика бюджетної діяльності потребує встановлення чітких правових приписів і необхідності розмежування принципів бюджетного права та принципів бюджетної діяльності. Саме таке розмежування, вважаємо, є необхідним для удосконалення бюджетної діяльності.

Принципи бюджетного права представлені синтезом загальноправових принципів, міжгалузевих принципів та принципів фінансового права. Фактично, в даному випадку йдеться про своєрідне переломлення названих принципів через сферу існування бюджетних відносин. Поділяємо думку вчених, що "чистих" принципів бюджетного права, не існує, тому що всі вони є одночасно принципами більш великих системних утворень публічного права і об'єктивною вимогою для діяльності суб'єктів бюджетних правовідносин" [7, с. 91].

Принципи бюджетного права є підставою для реалізації бюджетної діяльності, яка знаходить свій прояв у розвитку бюджетної системи як правотворчої діяльності та у правозастосовній діяльності, що реалізується під час складання, розгляду, затвердження, використання бюджетних фондів та бюджетного контролю, як правоохоронній діяльності. У принципах бюджетного права втілюються найголовніші особливості бюджетної діяльності, а також її спрямованість на справедливий та неупереджений розподіл публічних фінансових ресурсів, і тому потрібно детально проаналізувати види цих принципів.

Список бібліографічних посилань

1. Образцова І. О. Бюджетне право в системі права України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / І. О. Образцова. – Запоріжжя, 2013. – 214 с.
2. Заверуха І. Фінансово-правові принципи в розрізі проблем правового регулювання відносин в сфері державного боргу / І. Заверуха // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2005. – Вип. 41. – С. 162–170.
3. Крохина Ю. А. Доктрина как фактор оптимизации финансового законодательства / Ю. А. Крохина // Научные доклады и сообщения Международной научной конференции «Финансово-правовая доктрина постсоциалистического государства». – Черновцы : Рута, 2003. – Вип. 1. – 360 с.

4. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50–51. – Ст. 572.
5. Крохина Ю. А. Принцип федерализма в бюджетном праве : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 / Ю. А. Крохина. – Саратов, 2001. – 40 с.
6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – С. 168-179.
7. Образцова І. О. Принципи бюджетного права / І. О. Образцова // Право і безпека. – 2012. – № 5 (47). – С. 87–91.

Одержано 16.11.2020

УДК 519.6

Кирило Геннадійович КОТЛЯРОВ,

*викладач вищої категорії Кременчуцького льотного коледжу
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1109-6381>*

НЕЙРОМЕРЕЖІ: МОЖЛИВА КОРИСТЬ І ПОТЕНЦІЙНА НЕБЕЗПЕКА

Штучні нейронні мережі (ШНМ, англ. artificial neural networks, ANN), або нейромережі – це обчислювальні системи або програмні комплекси, зроблені подібно до біологічних нейронних мереж, що складають мозок живих істот. Такі системи, можуть самонавчатися, оброблюючи неможливі для людини об'єми інформації у досить стислий проміжок часу і розглядаючи приклади з оточуючого світу, загалом без спеціального програмування під конкретну задачу.

Сучасні нейронні мережі можуть застосовуватися в таких сферах людського життя, як розваги, творчість, медицина, хімія, виробництво, наука і багатьох інших.

Наприклад, у розпізнаванні зображень вони можуть навчатися ідентифікувати певні зображення методом аналізу великої кількості зображень із певними об'єктами (які надає оператор ШНМ), щоб згодом безпомилково ідентифікувати ці об'єкти в інших зображеннях або в реальному житті з допомогою камер без допомоги оператора.

По суті, вони будуть виконувати таку задачу це без жодного реального уявлення про об'єкт. Навпаки, вони розвивають свій власний набір параметрів об'єкту з навчального матеріалу, який вони оброблюють.

Цей приклад – це проста задача аналізу даних для сучасних нейромереж і не є основним перспективним напрямком їх розвитку.

Більш перспективним і необхідним для людини є такий напрямок використання ШНМ, як синтез – тобто створення нового, використовуючи проаналізовані дані.

Використання нейромереж для розв'язання економічних задач і генерування нестандартних рішень, створення нових ліків на основі аналізу вже існуючих, оптимізація задач логістики. Сучасна ШНМ дійсно здатна створювати щось нове, використовуючи доступні знання, але, на відміну від людини, враховуючи її швидкодію і доступ до інформації, робити це значно оперативніше.

Можна навести декілька прикладів:

Створення картин, проект AI Portrait Args - генеративно-змагальна мережа, яка працює як дві нейромережі, що змагаються: одна створює зображення, друга порівнює його з оригіналом. Для портрета нейромережа не просто комбінує шматки картин, які вона «бачила» раніше, а створює зображення з нуля, орієнтуючись на фото.

Розробники зі школи фармацевтики при Університеті Кароліни створили штучний інтелект на основі двох нейромереж, який може створити нові ліки без допомоги людини, абсолютно з нуля, на основі словника із даними про 1,7 млн відомих біологічно активних молекул, їх властивості та правила взаємодії один з одним.

Соціальні мережі часто надають користувачам, з допомогою сторонніх програм, заснованих на нейромережах, можливість змінити свою зовнішність, зістарити або омолодити себе, замінити